

Considerată resursă fundamentală a epocii contemporane, precum piatra, bronzul sau fierul altădată, informația capătă o filosofie proprie și o relație nouă cu mișcarea ideilor, ea pătrunde în realitatea producției de bunuri, dar și în strategiile și în programele structurilor culturale.

Veghea documentară a apărut în această perioadă marcată de profunde schimbări ca răspuns la necesitatea resimțită de organizații de a prelucra tot mai multă informație și ca o soluție la numeroasele probleme ale muncii de conducere.

Lucrarea se adresează în primul rând studenților, dar poate fi utilă și bibliotecarilor, documentariștilor, managerilor, tuturor celor care folosesc informația ca resursă principală în activitatea lor.

Conf. dr. *Ionel Enache*

ISER, Wolfgang. *Actul lecturii: o teorie a efectului estetic*. Pitești: Paralela 45, 2006, 472 p. ISBN (10)973-697-810-9; ISBN (13) 978-973-697-810-4

Wolfgang Iser (născut în 1926) este un reprezentant important al teoriei receptării și a efectului.

Contribuția lui Iser la teoria literară a început cu o conferință inaugurală ținută la Universitatea Konstanz, în 1970, „Structura de apel a textului”, care a prefigurat teoria efectului estetic și cele două volume înrudite ce au urmat în curând, unul critic („Cititorul implicat”, 1972) și unul theoretic („Actul lecturii”, 1976). După aceste studii, în 1989, Iser a publicat „Prospecțiune”, o colecție de eseuri teoretice și critice din deceniul anterior. „Ficțiune și imaginar” (1993) explică dintr-o perspectivă filozofică multe dintre subiectele prezente în „Punerea politică în scenă” (1993), un studiu despre Shakespeare.

În *Actul lecturii*, Wolfgang Iser dezvoltă o teorie a efectului estetic ca relație dialectică a textului, a cititorului și a interacțiunii lor, construind o fenomenologie a lecturii, pentru ca mai târziu în *Ficțiune și imaginar*, să elaboreze consecințele antropologice ale acestei interacțiuni.

Pornind de la un argument iserian din nuvela lui Henry James, *Desenul din covor*, Iser explică faptul că sensul este mai mult decât un produs al textului, având caracter imagistic, iar lectura - caracter de eveniment.

Iser descrie modul special de abordare a conceptului de comunicare pe care opera literară o implică prin ocuparea spațiilor goale și lipsa de simetrie a pozițiilor elementelor prezente în proces. Iser renunță la vechea pretenție a artei de reprezentare a conștiinței totalității. Accentul cade pe interacțiunea elementelor operei și pe ideea că o operă compactă în intenții poate fi fragmentată în efect.

Opera literară dovedește ruperi de consistență care îngreunează traducerea acesteia, astfel că nu căutarea sensului este importantă pentru interpretare, ci

procesul constituirii sensului, „condiția efectului în potențial”. Traducerea în termeni discursivi a sensului, prin cadrele de referință și prin repere preconceptuate este un eșec.

Spre deosebire de obiectele reale care prezintă o determinare multilaterală, textele ficționale sunt caracterizate prin sume de nedeterminări (condiția centrală a interacțiunii dintre text și cititor) care uneori sunt ocupate, alteori rămân deschise. Totuși, adaugă Iser, **golurile** sugerează, mai degrabă, o necesitate combinatorie decât necesitatea umplerii lor, reprezentând suspendarea conectivității segmentelor textelor și prefigurând condițiile legăturilor ulterioare din procesul de realizare a sensului. Faptul că mesajul pe care vrem să-l transmitem nu se traduce niciodată complet prin ceea ce spunem se explică prin existența unor spații albe, o sumă de **nedeterminări**. Acestea nu pot fi explicate prin recursul la referințe prestabilite cu valabilitatea verticală, ci prin recursul la o organizare orizontală (imagine-ecou amintind de rizomul din *Mille plateaux* - Deleuze și Guattari). Sistemul de echivalențe al textului se construiește prin **deformare**, sugerând non-identitatea familiarului. O *figură* important în *desenul* iserian este non-identical, acea condiție a efectului născut din diferența dintre cele enunțate și cele intenționate.

Textul nu se raportează la realitate, ci la modelele ale acesteia, nu reprezintă sistemul de explicație dominant, ci acea parte care se poate actualiza ca limita a lui, am putea spune marginalul în raport cu principalul (istoria) așa cum observa Virgil Nemoianu (*O teorie a secundarului. Literatură, progres și reacțiune*). Textul nu este nici reflectare, nici deviere de la realitate, ci interacțiunea acestora, defamiliarizând perspectivele deja știute, situându-se într-o poziție care amintește de afirmația lui Deleuze care spunea că într-o carte există linii de articulare, teritorii, straturi, dar sunt de asemenea mișcări de deteritorializare, destratificare și reteritorializare a realității.

Structura textului și cea a actului se înscriu într-un proces dinamic ca structuri generale de efect. Rezultatele nu mai sunt în centrul atenției, ci „actele declanșate ca efect al lecturii”. Din cadrul structurilor pasive ale procesului lecturii, caracterul imagistic al reprezentării și cel senzitiv creează o relație dialectică a viziunii anticipative și a celei rememorative (d.e. relația operă - ecranizare, imaginea imaginată - subiectul cititor).

Iser analizează potențialul de efect inerent al textului, actualizat în procesul lecturii, caracterul textului ca survenire și realizare a sensului prin acțiunile selective și de combinare ale cititorului implicit. Prezența perechilor opuse ale discursului iserian (obiect - imagine, discursivitate - caracter imagistic) modifică treptat și raportul text-cititor. Cel din urmă menționat este cel „care creează condițiile necesare pentru ca textul să se poată depăși și etala” și pentru ca sensul să fie experimentat ca efect. Cititorul actualizează sensurile textului din structura de apel în funcție de așteptările și reprezentările sale. Cititorul implicit, desigur, receptează sensul textului pe măsură ce-l constituie. Întrebarea se mută de la semnificația operei la ceea ce i se întâmplă cititorului atunci când intră în contact cu opera.

Spre deosebire de arhi-cititorul (Michael Riffaterre), cititorul informat (Stanley Fish) și cititorul intendent (Erwin Wolff), pentru a numi doar câțiva, Iser

propune un cititor implicit care „se regăsește în însăși structura textelor”. Textul este o construcție perspectivică. Prin urmare, rolul cititorului este caracterizat prin trei elemente importante: diferitele perspective prezente în text, punctul de vedere din care el/ea le unește și punctul de întâlnire unde acestea converg.

Iser redefinește instrumentalul teoriei receptării. Astfel, convențiile sunt denumite *repertoriu* al textului, procedurile se vor numi *strategii* (care, alături de indicații, formează structura de text), iar participarea cititorului va fi *realizare* (sarcină ce revine structurii de act).

Acestea sunt câteva idei dintr-un studiu binecunoscut care dezvoltă o nouă perspectivă, în cadrul căreia literatura este cea care generează efecte de sens pentru cititor într-un spațiu creat *între* cititor și text.

Gabriela Toma

CORNEA, Paul. *Interpretare și raționalitate*. Iași: Polirom, 2006, 600 p. ISBN (10) 973-46-0281-0; ISBN (13) 978-973-46-0281-0

Paul Cornea (născut 1924), doctor în filologie, actualmente profesor consultant, la Facultatea de Litere, Universitatea din București, este un erudit care a îndrumat generații importante de scriitori și pedagogi ai universității. Dintre volumele publicate, amintim: „Studii de literatură română modernă” (1962), „De la Alexandrescu la Eminescu” (1966), „Originile romantismului românesc” (1972), „Conceptul de istorie literară în cultura românească” (1978), „Introducere în teoria lecturii” (1990).

Pornind de la definițiile standard, disecând conceptul și dezvăluindu-i înrudirile - înțelegerea, afectivitatea, plasticitatea - fără a stabili granița dintre ele („e și inutil s-o căutăm”), influențele, limitele, Paul Cornea ține un discurs minuțios construit pe o biografie recentă, valoroasă, de la o catedră mai mare, intenționând o clarificare a statutului interpretării în raport de coordonare cu raționalitatea, accentuând o recitare a celui de-al doilea element intrinsec.

Demersul teoretic în *Interpretare și raționalitate* (2006) își propune să creeze o astfel de țesătură, cu linii de forță ce se transmit dintr-o dimensiune în alta cu o viteză finită.

Cu intenția de a cuprinde diferitele abordări din domeniile cunoașterii unde se constată ocurența interpretării autorul le așază într-un dialog riguros, configurându-le dual sau nuanțându-le sub incidența raporturilor conjunctive, disjunctive, de găsim a numitorului comun. Un exemplu ar fi dialogul celor două laturi ale înțelegerii - activitățile intelectuale superioare și sistemul afectiv - denumite într-un mod cel puțin discutabil: „rațională” și „existențială”.

Înțelegerea - concept analizat în *ITL* - depinde de anumite principii - principiul consensului, al adecvării situaționale, al gradualității, al negocierii, al